

Մարդասիրտ և թէ՛ Երեւանի հին գիւնինը, որոնք շատ քանիք են եղած, նոյնը պատահած է և շատ եւրոպացի ճանապարհորդներին, որոնք Երեւանի նահանգի գիւնինը շատ քանիք են գտած և նրանց գերազանց համարած իրանց առաջարկված եւրոպական գիւնինընց:

Այս ցոյց է տալիս, որ Կովկասը կարող էր արտադրել և՛ այնպիսի գիւնիք, որոնք եւրոպական վաճառականութեան մէջ տեղ բռնել կարող էին, միայն հարկաւոր էր նրանց պատրաստել ինչպէս պատրաստում են եւրոպական գիւնիքը: Ահա մի նշանաւոր աղբիւր հարստութեան որից կարող էին մեծ օգուտ քաղել մեր գումարատէրներն և թէ՛ ուշք դարձնելին նորա վերայ գիւնի գործութեան համար հմուտ մարդիկ պատրաստելին եւրոպայի գիւնի գործարաններում և նոցա ձեռքով մշակելին Կովկասի գիւնիքը: Սորա համար հաշվաւոր էր, որ գործին ձեռնամուկ եղողները մի քանի տարի տոկոսութեամբ գործէին, այսօրվան ձուռն եղողվան հաւից լաւ չը համարէին: Համարութիւն ունենային և տարակոյս չը կայ, որ վերջ ի վերջոյ ոչ միայն Աւստրալիանի գործ գրած գիւնու մեծ մասն Կովկասը կը մատակարարէր, այլ և նորա գիւնինը եւրոպայի վաճառականներուն էլ տեղ կը գտնէին: Յաջողութիւնն աներկբայելի է, որովհետեւ Կովկասի նշանաւոր մասի թէ՛ հողն և թէ՛ օդն այնպիսի յարմարութիւն ունին որ թի մշակութեան, որ զորա համար մեծ խնամք և ծախք չէ պահանջում, այստեղ ինչպէս եւրոպայի շատ երկրներում:

ստացաւ թիւն և մի ննից ժպտալ, առանց որոյ Վրացի մերկայի օրորողին չի էլ կարելի գեղեցիկ անուանել:

Ընդհանրապէս այս ցոյցը թէպէտ և սառնարիւն է և ոչ այնքան անձնատուր բարեկամութեան, բայց նա շատ գործունայ, տոկոս և ընդունակ է ամեն մի բարի և աշխիւ ձեռնարկութեան լաւ օժտուած երևակայութեամբ, իւրօրից էլ ոչ խաղաղ զօրի, առողջամիտ Վրացի տէրերից, երբեմն մտայն միլիտարիզմներ են, երբեմն չափաւոր զօրաթիւ և երբեմն եռանդուն իդէալիստներ են, մի և նոյն ժամանակ, իդէալիստութեան խիստ հարուստներն: Ահա ձեզ այս էլ Շվաբների (Վրացի մերկայիցները) ճշգրիտ պատկերը:

Գալով դրանց ընտանոթները, պէտք է ասած, որ հին Վրացի մերկայը ստատիկ կը ծնաւ էր և գիտութեանց ամենաազդեակ արտադրանքները շարքում առաջին տեղը ստատիստիկանութեան էր բռնում:

Պատմութեան մէջ յայտնի Վրացի նամակագրութիւնը իւր բոլորը փութորիկը Վրացի մերկայի վրայ թափելը: Այդ զօրութեան ժամանակներում 8 քաղաք, 45 գիւղ, 36,000 տուն հողի ու մոխրի հաւասար եղան: Ազգաբնակչութեան թիւն էլ 400,000-ից յաճախ 48,000-ի իջաւ: Այդ սարսափելի հարուստիցը հաղիւ թէ երկիրը ազատ էր:

Որ մեծ շնորհները յախանից Աւաղի հատիկներ ևս աւելցնում, բայց ժամանակի պարտքի մատենից Վրացիներն, օրեր, տարիներ ջնջում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐ ԱՆՏԱՐԱՐԵՐԷ ԳԵՊԻ ԻՐ ՔԱՀԱՆԱՆ

Հայրը տուած են, ամեն գործում յառաջադէմ է, հայր ջանասէր է, պաշտպանութեւ իր արհեստիցներին, ասում են հայր օգնում է նեղեալներին, քաղցածներին թշուառներին և աղքատներին, հայր եկեղեցուէր է և լաւ է պահպանում իւր քահանայանքին:

Շատ ճշմարիտ է, որ հայր ամեն գործում յառաջադէմ է իւր սեպհական շահերի համար, իւր աշխատանքի համար: Ճշմարիտ է, որ օգնում է ամեն տեսակ խղճուկներին և որբերին, բայց արդեօք հայր լաւ է պահպանում իւր քահանային, իւր օրէնք կատարող հոգեւորականին: Այլ և այլ ոչը մենք կ'ապացուցանենք: Մենք ունինք շատ քահանայներ, որոնք հայր հազ կարողանում են իրանց ծանրաբեռնուած ընտանիքը կերակրել շատ անգամ քահանայի փող չ'ունենալուց ստիպվում է իւր ծանօթներից առ ձեռն մի բանի ու խնդրել իւր ընտանիքի հոգատարութիւնը քաշելու և այսպիսով քահանայութեան հետեւ ծանրանում է և նա մի կողմից եկամուտ չ'ունենալով մնում է ծանր պարտքի տակ: Այդ պարտքը սրբող ինքը հասարակութիւնը պիտի ինքնաջան շատ անտարբեր գէպի իւր քահանային: Որքեք է պատահում քահանայութեւ իւր պարտքը և նա իւր ժողովրդից ստանում է հազը հազ 50—60 կօպ, աւելի ունեւորից 1 ու, այն էլ մեծ տեղեւորութիւնում են տալիս: Ցարուայ մէջ հազը պատահել:

և ահա Լուդովիկոս չորեքտասններորդի պատերազմները նոր-նոր սղեւներ առաջ բերելը:

Տասնութ դարիցը սկսած՝ Վրացի մերկայը Փրանսիական մեղկ աղբիւրներից ազդեցութեանը ենթարկվեցաւ: Երկիրը կառավարող ամեն փոքրագի խիստ, ուղիւ էր Լուդովիկոսին նմանել և իւր շուրջ նոր-նոր Վրացիներ հիմնել: Բարձր գետակարգը, հետեւելով իշխաններին, բնագիւղային Փրանսիական ղեկաւոր, վարը ու բարք և լեզու: Բնիկների նահապետական պարզ և համեմատ կենցաղավարութեան մէջ հեռացնել ներսնուծեցաւ Փրանսիական էսթրէլը, պահածանքը, գեղեցիկութեան ու անբարոյականութիւնը: Կարճեւզներ իշխանը, որ ընտիր յատկութիւններից զուրկ չէր, բայց վատթար ժամանակի հոտանքի մէջ զլորուելով, իրան համար նշանաբան ընտրեց գեղեցիկութեան հետ և գոտեղութիւն:

Մի անգամ, երբ աղբի պատգամաւորները իւր մօտ գալով խնդրեցին կործանվող հայրենիքի փրկութեանը համար մի ճար անել, իշխանը բրտով համար պատասխանեց՝ «հայրենիքս օրն էր, հայրենիքը ևս ինչու եմ: Իշխանի բոլոր արքունիքը, օրն էր բուն, անձնատուր էր եղած որով, նապազածութեան և թաւառութեան: Յաճախ էր պատահում, որ ներկայացուցիչներ ժամանակ բեմի վրայ դուրս էին գալիս 500 զեւրասան և ձիերի մի ամբողջ երան:

Աղբիւրների հոգեւորութիւնից բարձի թողի եղած՝ ստորին ստիճանաւորները

մի տան մէջ մի կամ երկու պաշտօնատարութիւն և նա մի տարուայ ընթացքում ստանում է մի տանից 2 կամ 3 ու: Ունենք չորս հարիւր տուն հայ-լուսաւորչական և 4 քահանայ բաժանելով իւրաքանչիւրը կառավարում է հարիւր տուն և մի տարուայ ընթացքում նա ըստանում է իւր ժողովրդից մի աննը-շան դուռնու: Պատարագի ժամանակ քահանայի գանձանակ ժողովէր, բայց եկեղեցում մարդ չէ երևում ամենքը գրաւմ են կանգնած, քահանայ 20 կ. աւելի փող չէ ժողովում: Ջրբորհներին և ցատկին նա տուն է օրհնում և ստանում է 80 կ., այս տեսակ մուգընդ աղբիւրներով նա պիտի իւր ծանրաբեռնուած ընտանիքը կերակրէ: Իւր որդիներնց տարական կրթութիւն տալ, Վարդապետ ամսաթիւթիւն 4 ու, վճարի և այլ-քանը որտեղից է, նա պարտք է առնում նա յոյսը դրած է իւր ժողովրդեան բայց նրանք չը գիտեն կամ չեն ուզում տեղեկանալ իրանց քահանայութիւնը: Քահանայական է իւր ստացած տուրքից և զօգոհ իւր ծուխներից: Բայց մի փոքր ակնարկ ձգելը մեր հասարակութեան կեանքի ու նորա ծանրերի վերայ: Անկարող մարդը, որ քահանայ 50 կ. վճարելու կարողութիւն չ'ունէր, չը բազարակում մի բան ծախուելիս ամենից առաջ ինքը պիտի առնի և իսկից փողը վճարում է, թէ որտեղից է այդ իրան և յոյսն լաւ ձաշում է, գեղեցիկ գիւնինը կոնծում ու պատկում հանգստանալու:

Խնջողներում թուղթ են խաշում նա վառում է մի քանի ու, սաղանդարին 1 կամ 2 ու, ընծայ է տալիս պարող ձեռքում սուրբ է

ամեն տեսակ անագին միջոցներով ձընշում և կեղեքում էին խեղճ ժողովրդին, որ իւր միակ միջոցաւորութիւնը եկեղեցւոյ կառավարչի տակ էր պտուած: Բարեբաղդաւոր կրօնական վերանորոգութիւնը, որ մեծ սիրով գրեկ էին Վրացի մերկայից, սկսել էր իւր ներգործութիւնը: Ամեն տեղ, թէ՛ գիւղերում և թէ՛ քաղաքներում, հազարաւոր մանուկներ սկսեցան ուսում և կրթութիւն էին ստանում:

Շուտաւարատում և մի այլ քաղաքում կար միջնա անգամ մի գիւնապիտ և մի համալսարան, որոց մէջ Շվաբների մի ամբողջ սերունդ կրթուելով և բոլոր երկրի մէջ ցրուելով, իւր հերթում կրթութեւ էր ժողովրդին բայց այդ կրթութիւնը շատ միակողմանի և մեքենայական էր:

Այդ էր պատճառը, որ հատարակ ժողովրդից և նրան կրթիչներից մտաւորապէս բարձր կանգնած տպւում էր. անմիջ, թուրում էին հայրենիքը և չուում գնում ուրիշ երկիր, իրանց մաքի ծարաւը յապեցնելու:

Այս է ահա, համառօտապէս, հին Վրացի մերկայի նկարագիրը այն ժամանակ, երբ մի աղքատիկ խեղճ յարկի տակ, ծնեցաւ աշխարհիս մեծ հանճարներից մէկը — Ֆրեդերիկոս Շելլերը:

Այդ բանը տեղի ունեցաւ Մարթա քաղաքում, 1759-ին նոյեմբերի 10-ին:

Շելլերի նախնիքը արհեստով հացաթխաներ էին, իսկ հայրը, Յովհաննէս — «գաղապար» — Շելլեր, այլ և այլ պաշտօն:

Գնում նորա սիրտը շահելու (կապը շարունակ) և 10 կամ աւելի ու վառնելով անցնում գնում է տուն: Բայց գալով քահանայ 1 ու, կը խրանայ և նորա տունը անգամ կորած կը համարի: Մի թէ՛ նա չը գիտէ կամ չ'իմանալու է գնում որ իւր քահանայի գրութիւնը վատ է, քահանան խեղճ է, նա ուրիշ աշխատելու աղբիւրներ չ'ունի և յոյսը դրած է իւր հօտի վերայ, ինչու պէտք է կուրանալ և այդ քանը չը նկատել: Ինչու պէտք է քահանայ գրութեան հասցեն: Հայր պահանջում է, որ լաւ քահանայ ձեռնադրեն իրան համար, բայց լաւը երբեք այդ ծանր և սուրբ պաշտօնը իւր վիզը չի տանի, որովհետեւ աչքի առաջ է թէ ինչ գրութեան մէջ են մեր այսօրվայ քահանայները: Ինչու պէտք է հասարակութիւնը սագանդարին և շատերին փողեր ընծայի և այդ գէպքում իրա քահանայ մութեան տալ և գոնայ պաշտօնատարութեան ժամանակ նրան այնքան չը վճարի, որքան հարկը պահանջում է: օրինակ վերջինքը գոնայ մեր հարեան աղբիւր, թէ ինչ տեսակներից են նայում իրանց քահանայներին: Արիւշ տեղերում վատնել և մեր քահանայներին չը տալը մի տեսակ թոյն է, որով վարակվել ենք, այդ թոյնի շնորհիւ է, որ մեր քահանայներին նայողը անգամ առանձն է: Արդեօք միջնա և բոլոր քահանայ գրութեան մէջ պիտի գրութեան: Եւ միջնա և բոլոր հասարակութիւնը անտարբեր կը մնայ գէպի իւր քահանային:

Պ. Տ. Յ.

ներ էր վարել: Ֆրեդերիկոսի ծնած ժամանակ նա հետեւի զօրագրի էջից նամու էր: Նորածին Շելլերը մի հիւանդոտ երեխայ էր և աւելի մօրը նման, քան ձօրը:

Նրա մօրը Մարիա էին Կատարինէ: Սա թէպէտ մի շատ համեստ կրթութեան տէր կին էր, բայց շատ կրօնատէր, բարի ու առաքինի: Ֆրեդերիկոսը նրանից ժառանգեց բարեկամ իրաւորանք, փոքր ինչ չէկ մազեր, լայն և բաց ճակատ ու գեղեցիկ աչքեր: Հօր պիտի առօրինութիւնը Ֆրեդերիկոսը չը ժառանգեց, բայց նա ժառանգեց նրա միւս լաւ յատկութիւնը:

Տակաւին մանուկ հասակում ծնողքը մեծ ուշադրութիւն դարձրին իրանց փոքրիկի գաղափարաւորութեանը վրայ: Իսկ այդ գաղափարաւորութեան զիւրաւոր տարրը կրօնականն էր, որը մանուկին շատ հանդիպան էր: Անպէս որ գերգաստանի տանու աղօթքներին նա յօժարակամ և մեծ սիրով մասնակցում էր: Բնորոք Դանտե արտաշարժ տեսարան էր ներկայացնում փոքրիկ Ֆրեդերիկոսը, երբ սիրուն մազերը լայն ճակատից յետարած, փոքրիկ ձեռքերը ծալած, կարող աչքերը գէպ ի երկինքն ուղղած, ինչպէս մի հրեշտակ, կարգում էր Աստուածաշունչը:

Մի անգամ երբ Ֆրեդերիկոսը իւր մօր և Կրիստոֆինա քրոջ հետ մի տեղ էր գնում, մայրը ճանապարհին պատմեց Կրիստոֆինային կտորը, ուր ասում է թէ ինչպէս Կրիստոֆինային գնացող մանուկներին ընկերացաւ: Մօր պատմութեան

Հին-ՆԱԽԻՋԵԼԱՆ

20 մայիս:

Յարգելի խմբագրապետ: — Ինչպէս ամենայն տարի նոյնպէս և այս տարի զարուհը սկսվելուն պէս՝ սերսվում են և մեր քաղաքին շրջապատող գիւղացւոց կուխները և մարդասպանութիւնները: Չոր տակաւութեան պատճառաւ:

Անցեալ օրերը քաղաքիս արեւելեան կողմում մի վերադարձի հետաքրքիր ունեցող մի հայ և երկու թուրք գիւղացիք տեսնելով իրանց առաւել քայլ քայլից և փշտալը Քիւլ-Քալիս անուանալ գիւղացւոց ձեռքով՝ ներկայանում են պաշտօնատարին և խնդրում, որ վերջապէս կարգադրութիւն անի այդ մասին: Պ. գաւառապետը լսելով գիւղացւոց արդար խնդիրը խրատի: Տրամադրում է Քիւլ-Քալիցներին, որ թոյլ տան դոցա գիւղի միջն անցնող առուի կողքերը քելլ լայնացնել, որպէս զի ջուր անցնի, և կամ գիւղի ներքեից նոր առու բանալու:

Մի քանի օրից յետոյ Քիւլ-Քալիցից բնագիւնում են և չեն թողնում ոչ հին առու նորոգելու և ոչ էլ նոր առու հանելու: Այդ պատճառով գիւղացիք կրկին անգամ գիւնում են գաւառապետին և խնդրում, որ գործին մի ելք տայ:

Այժմ պ. գաւառապետի կարգադրութիւնը ուրիշ կերպարանք է ըստանում, այլ ևս այնպէս չէ վերաբերվում զրկուած գիւղացիների խնդրին մի վերջնական լուծում տալու: Գիւղացիք տեսնելով գաւառապետի անուշադրութիւնը, առաջարկում են գաւառապետին, որ մի մարդ տայ իրանց ի միասին գնան առու:

Թեան ժամանակ, նրանք մի բլուրից գէպի մի հովիտ էին լինում: Հէնց որ ցածր իջան պրծան, մանուկները հովիտի հանդիսաւոր լուծութեամբ հիացած, իսկ մօր պատմութեամբը գգածուած, ինքնաբերաբար չորեքսան կիսանշի վրայ և ջրմեղանգութեամբ սկսեցին աղթել:

Իւր ծառայական գործերով Գաղապար Շելլերը ընտանիքով Լօրիս առանց փութաղբուցեաւ: Այդ առաւոր իւր շրջակայքով շատ գեղեցիկ տեսարաններ ունէր: Կանաչ մարգագետնի միջոցով, օձի նրման պոստաներ անելով, մի գետ էր ընթանում: Այնտեղ կար մայրի մի փառաւոր անտառ, իսկ առանի մի կողմում մի սիրուն լեռ, որոյ վրայ նստած էր մի հինուորաց վանք:

Լօրիս այդպէս համանման միւս գեղեցիկութիւնները, առանց թիւնները և պատմական անցքերի յիշատակութիւնը, փոքրիկ Ֆրեդերիկոսի բանաստեղծական հոգեւոյ մէջ շատ խոր տպաւորութիւն գործեցին: Առաջին անգամ հէնց այդ առանում նա ճանաչեց այն հրաշալի աշխարհը, ստեղծողականութեան այն անյաղութը ծարաւը, որով բնութիւնից և մանուկ հասակից, օժտուած էր, և որ բանաստեղծին սովորացնում է աշխարհի վրայ այն աչքով չը նայել, ինչ աչքով որ նայում են հասարակ մանուկները:

Լօրիս մէջ Ֆրեդերիկոսը իւր սկզբնական կրթութիւնը ստացաւ: Մօրի պատարի ձեռքի տակ, որ Շելլերի գերգաղափարն անուր բարեկամն էր, Ֆրեդերիկոսին հետ ի միասին կրթութեւ էին նրա քրոջը և Մօզէրի իրան օրինաւ: Երբով միասին նրանք սովորեցան կար-

սեաներու և այնպէս դործին վերջ տալու: Գաւառականը տալիս է իւր օգնականն պ. Ս. Ս. ին: Գործա ձեռնէր նստած գնում են: Հասնելով Կարմըայ գիւղը վերջնում են այդ գիւղից պ. Գ. Ս. Ս. ին իրրե վրայ ու այնպէս գնում: Գիւղացիք նկատում են, որ գաւառ. օգնականը բշտապում է միայն գիւղը հասնելու և ոչ թէ առուին նայելու: Կարմըային խնդրում է գաւառ. օգնականին, որ նայէ առուի լաւ և վատ կողմը: Սակայն պ. օգնականը փոխանակ այդպէս անելու: Հայհոյում է Կարմըայցուն և ասում՝ թէ «այդ իմ գործն է». սորա համար էլ Կարմըայցին յետ և դառնում իւր տուն, իսկ մնացելը գիւղացիք օգնականին հետ գնում են Բիւլ-Փափա գիւղը: Հասնելուց քիչ յետոյ հազն թէ ձիաներից վայր են գալիս և մի երկու խօսք խօսում նոր առուի մասին մի համաձայնութիւն կայացնելու: Համար օգնականին հետ գնացող գիւղացիք նկատում են, որ Բիւլ-Փափա գիւղը պատրաստված են և քիչ է մնում, որ իրանց անձը մերձ ի մահ ծեծի ենթարկվի իսկոյն և եթ ձիանք նստելով՝ փախչում են, ապա անելով իրանց անձը սարսափելի ծեծից, գուցէ և մահից:

Մեր գաւառի Կարմըային էլ Բիւլ-Փափա գիւղի թաղապետն է, որը ունենալով մի քիչ փող այժմ ինչ տեսնալ որ չէ գործում:

Ընթերցողը ակնշնչի դուցէ հասած լինի մի այսպիսի լուր թէ՛ Բիւլ-Փափա գիւղի մի խումբ երիտասարդները Բաքուին լաւ ծառայելուց յետոյ ղենված գնեքիով՝ յարձակվում են Նուրա-բէկ Գիւղի գիւղի վերայ (որովհետեւ գոյցա հետ մի

քանի տարուայ հոգի կոխ ունենին): Գոյցա գիւղիները տարացած լինելով ոչնչւ չեն կարողանում անել, իսկ Գիւղիցիք գնդակի մի հարստածով սպանում են Բիւլ-Փափա գիւղի մի երկու տասարդի: Եւ շատ աշխատում են գոյցա այդպէս հարեցնող և չար գիտութեամբ իւրեանց գիւղի վերայ յարձակել տուողին սպանել: Գնդակին զոհ անելու: Բայց արդէն փախած է լինում: Ել չեն կարողանում իւրեանց նպատակին հասնել: Այժմ այդ առուի խնդիրը քրեանք է՝ ով գիւղի լինի չնորհիւ: Երբովհետեւ հին առուի որ նորոգեն քիչ մնաց է ապիս գոյցա պարտեզներին և գիւղացիք էլ չեն կարող այնպէս հեշտութեամբ ջուր գողանալ որպէս այժմ է: Այս այսպէս լինելուց յետոյ պարզ է, որ շատ մարդասիրտութիւններ ևս կարող են սեղի ունենալ: Գործը այդպէս լաւաւն մնալու պատճառով:

Վերջացնելով նամակս խնդրում եմ ձեր օգնական և օրհնելու: Սորովհետեւ լրագրիւնի յարգելի խմբագրութեանը որ յատուկ արդարութեան թշուառութեան մասնում գիւղացիների բնականացը խնդրով՝ խմբագրութեամբ հրատարակեն մեր այս նամակը որը միայն կարող է փոքր թեթեւութիւն տալ խեղճ և զգուշ գիւղացիների գործին:

Հին-Նախիջևանցի

ՍԱՐԻ-ՂԱՄԻՇ

5 մայիսի.

Սարի-Ղամիշը է մի փոքրիկ գիւղ, որն գտնւում է Ղարսից 54 վերստ հեռաւորութեան վերայ—20 տուն հայ բնակիչներով և մի զուտ գործով—

1,500 հոգուց բաղկացած: Հայերը պարսպում են փառաւանքաւ թեւամբ, փառաւանքաւ թեւամբ կամ լաւ լինելը կախած է անդամ կան գործից: Նրանք զերբը լեռնա-յին է, օգն ջուր և խնու: Սարի-Ղամիշը համարեա չորս կողմից շրջապատուած է բնդարձակ անտառներով: Սորան շրջապատող 1/2 վերստ հեռաւորութեան լեռները գետ ծածկուած են ձիւնի սպիտակ սաւանով: Ամառը 2-ին 3/4 արշն խորութեան ձիւն կհաւ: Գետ ևս այստեղ այնքան ջուր է, որ երբեմն երկիւղեանները մեծակայ առուակները և աղբիւրները ստաւում են: Այստեղ աները չը նայելով որ արտա-քին տեսքով եւրոպական ձեւով են, բայց այնու ամենայնիւ շատ քիչ բացառութեամբ բոլորի պատերը փայլել են, ահա այս է ղընաւոր պատճառներից միւն, որ ձմեռ ժամանակ այստեղ լեռակիւնները դուր լինելը անհանելի է լինում: Այս մէկ սուտաց երկրիցի փայտից կառուցած, իսկ հայոց երկրիցուց հայ ժամերդութիւնից դուրի են տեղացի հայերը: չը նայելով որ տեղական փառաւանքաւ լեռները գոյցա ձեւերն է, այնու ամենայնիւ վերջիններս ուշ չեն գործնում այդ իւրեանց միակ ժաւանդութեան վերայ. այս մասին հրա իրում ենք ուշադրութիւնը մեր հոգեւոր իշխանութեան:

Ես քանի մի տող առաջ տուցի— որ Սարի-Ղամիշը շրջապատուած է ահալին անտառներով: Բայց ցաւօք որով կարելի է ասել, որ չը նայելով այստեղ նստում են անտառաւոր մէկ օգնական, երկու անտառաւորներ և չորս սոցա օգնականներ, այնու ամենայնիւ տեղական գոր-

քի օգնականները հրամայում են իւրեանց սոցականներին զիջելով կարտակահաղին հաստութեանց ծառեր և բերել այրել:

Հայ լրագրիւնից այստեղ ստացում են — «Արձագանք»: «Մշակ» և «Նոր-Գար»:

Զորքի.

Մ Ա Ն Գ Ի Ի Ս

28 մայիսի.

«Երկրաս» լրագրի մէջ կարգացիք մի սուտ տեղեկութիւն թէ Մանդլիստմը և շրջակայ գիւղերում կայ ան ծաղիկ հիւանդութիւն, դա բոլորովն ասւ է: Այդ լուրը տաւում են, տարածել են, սպանել են, որ Բիւլ-Փափա ոչ որ չը գայ Մանդլիստմը և աման օգտաւորութիւն, որովհետեւ լուրում է, որ ծաղիկ հիւանդութիւնը Բիւլ-Փափա տարածված է և մի զուտ, այստեղ ամառնոց կողմերը իրանց հետ բերեն այդ տը կարտութիւն, որ տեղացի սպանելի համար գուրեկան չէ կարող լինել, լաւ որում մեծ մասն ընտանեաց տէր են: Ամառը 27-ին կհաճ էր բըժիշկ Աւալիովն նոյն բանը քննելու և ոչնչ չը գտաւ տեսալ որ սուտ է, շուտով գալու է այստեղ գիւղաւորական-գիւղական օգտաւորութեան:

Բիւլ-Փափա հարաւորութիւնն ապահով կարող է լինել, որ այն լուրը սուտ է, այս տարի Մանդլիստմը օղբ լաւ է և եղանակը գիւղացի, այստեղ ամառութիւն է այս տարի:

Կ. Մհերաբեանց.

Գաւառը ձեռնարկում է իւր ծառայական գործերով, շատ անգամ գնում էր ուրիշ տեղեր: Վերադառնալիս նա որդուցը պատրաստական անցքերն էր պատմում, Միւսին Ֆրեդերիկոսի կեանքն էր նկարագրում և իւր ղլին անցած գնացածները—պատերազմի դաշտում: Այդ ամանը փոքրիկ Ֆրեդերիկոսին շատ զբաղեցնում էր, երբ նա ընկերներին հետ խաղում ու խաղում էր ծառերի չուաքներում և, առ հասարակ, գեղեցիկ և ազատ բնութեան մէջ:

Շիւլլերի խաղական կաշու թէպէտ և տեղի ամբողջ ամբողջութեան քարոզիչ գաւառն էր, այդ ոչ թէ երկրիցուց, բայց, մասամբ ծնողաց կրօնական ուղղութեամբ, մասամբ էլ այն ժամանակներից հոգեւորական գաւառու գիւղում թիւններից, առաւելագէս ներթափան ծախի կողմից, Ֆրեդերիկոսին վիճակված էր հոգեւորական կոչումն ստանձնել փոքր ինչ յետոյ:

Գաւառը ձեռնարկում է իւր ծառայական գործերով, շատ անգամ գնում էր ուրիշ տեղեր: Վերադառնալիս նա որդուցը պատրաստական անցքերն էր պատմում, Միւսին Ֆրեդերիկոսի կեանքն էր նկարագրում և իւր ղլին անցած գնացածները—պատերազմի դաշտում: Այդ ամանը փոքրիկ Ֆրեդերիկոսին շատ զբաղեցնում էր, երբ նա ընկերներին հետ խաղում ու խաղում էր ծառերի չուաքներում և, առ հասարակ, գեղեցիկ և ազատ բնութեան մէջ:

Պատահում էր, որ ծնողքը Ֆրեդերիկոսին տանում էին երբեմն Գաւառաւորաւորը: Այդ քաղաքի բնակիչները քիչով կախովի էին և նրանց նրա ու կայր, հանդէսները ստաղի հետաքրքրում էին փոքրիկ բողբոջակներն: Գաւառի կրօնական հանդէսները շատ չքեղ ու փառաւանք կերպով էին կառարկում: Գաւառական ճաշակով չինում ամեծ ամառի հրապարակումը մի բնդարձակ բոմ էր չինում, որով վրայ, միջնադարեան սովորութեան համեմատ, նկարագրում էին Գրիտտի չարաբանքները:

Շատ անգամ էլ պատահում էր, որ Ֆրեդերիկոսը Ֆրեդի վաճառ էր գնում, որ հաւաքում էր տխուրների ահալին թաղմութեան: Գաւառի վաճառաւորները վրայ, փայտ և քար, քանդակներով զարդարած, մի մասաւ կար: Քանդակները Գրիտտի չարաբանքն էին ձեռնարկում: Իւսան դաւաթում էլ կանդնում էր երկրիցին, որ ժաշու մէջ էր փայտած: Ներկեցուց հանդէս, ցածրում, բնութեան տեսարանը հիանալի էր:

Յայտնի տոների ժամանակ կաթովի զգեստաւորած կրկըր խաղաղաներով երկրիցի և նուազածութիւններով էր բարձրանում լեռան գագաթը: Եւ այնտեղ, բայց օդի մէջ, քարոզներ էին խոստում ժողովրդին. իսկ պատարագի խորհուրդը կատարվում էր յատկապէս չինում մի կամարի ստալ: Ամառը բոլոր լինելից բարձրանում, նուազածութիւնների ձայնը, կրկերի միմանջների հետ խոսնում՝ օգնականներ էր ուխտաւորներ:

Ինչ, որնոր խաղին ծանկ էին չըրում: Աւառի այդ չքեղ տեսարաններից, որ բայ խաղա շատ անգամ ներկայ էր լինում: Փոքրիկ Շիւլլերի մէջ սեղանաւորեցաւ: Ես լեռնալիս հաճեց և ճաշել: Այս կարծիքն լաւ տարացից կարող են համարուել նրա Վատաւանքին Գաւառաւորութեան լաւագործութիւնը և Սարիում Սարիում: Սարիում կայ: Սարիում թիւնները:

Չանձրացած գիւղաւորական ծառայութիւնից Գաւառը Շիւլլերը լօրիցի տեղափոխեցաւ: Լուրջիկապարէր պահանջը գործը մէջ: Այդ տեղ նա մի կտոր հող ձեռք ձգեց և ծառայութիւնից դուրս ժամբը նստելով էր նրա մշակութեան: Բայց այդ տեղափոխութիւնը Ֆրեդերիկոսին համար շատ դժուր և վշտաւոր էր: Մանուկը շատ անգամ յիշում էր լօրիցը, իւր տեսարաններով ու գեղեցիկութեամբ իսկ Մոզլիին՝ իւր սիրելի բնութեամբ թիւններով: Յայտնի է, որ վերջնում Շիւլլերը Վատաւանքի մէջ անհաճաքից իւր այդ սիրելի ուսուցչին Սաղան Լուրջիկապարէր էլ Ֆրեդերիկոսին համար ուրիշ անտառութիւններ ունեցաւ: Կարգ-կռնի իշխանը Շատաւորացիներին պատմելու նպատակով իւր շուրջ արքունիքը Լուրջիկապարէր փոխադրեց:

Բարեկեցական օրերում արքունիքում կատարում ֆանտատիքական ներկայացումները շատ կենդանի տարաւորութիւն ունեցան մանկան կենդանի երկաթայութեանը վրայ: Դիմաւոր և թաղանթ, խաղական չքեղ օրերում, ո-

բայ Շիւլլերը առաջին անգամ էր անտառում, ապաղայ գրամատիկոսին համապարհ հարթեցին:

Փառաւորից գուր գալիս՝ փոքրիկ Շիւլլերը ամբողջ ժամերով ու օրերով նրա վրայ էր մտածում, և իւր ղլնում ամբողջ գրամատիկոսի պատմութեան կազմում լինելու, որով, սակայն, ոչ այդ ինչ էին, եթ ոչ ըստ վրայ տեսանքի հետադարձութիւն Կրիտտիին: Բայց օգնութեամբ, որ բաւական լաւ նկարում էր, մանուկ Շիւլլերը մի փոքրիկ բեմ կանգնեց, թիւլից պատկերներ և տեսարաններ չինեց և յետոյ լինելու ներկայացումներ էր տալիս: Հանդիսատեսները անշուշտ, և կարգով շարուած, աթոռներն էին:

Մի քանի ժամանակ յետոյ Լուրջիկապարէրը Ֆրեդերիկոսը քաղաքի լաւագործը մտաւ, որ ղլնաւորապէս չին և երկրայական լուրջներն էին տեղադրում: Այդ տեղից յետոյ աշաւերակները անցնում էին հոգեւոր դըրը: Գաղացի տաւաղները խնամակ մարդիկ էին և շատ ծեծում աշակերտներին: Շիւլլերն էլ բաւական ծեծ կերաւ: Աւարտելով քաղաքական ուսումնարանի դասընթացը, Շիւլլերը, հարցաքննութիւն բռնելու համար, գնաց Շատաւորաւոր պրակտիկ, ըստ կանոնի, այնտեղի ուսուցչի հոգեւոր դըրը: Յայտնութեամբ հարցաքննութիւնը բռնեց և մասաւ հոգեւոր դըրը: Այդ տեղ Շիւլլերը շատ աշխատում էր, լաւ էլ յաւաքութեամբ էր ցոյց տալիս, բայց, սակայն, կրօնի դա-

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ.

Աղէքսանդրիայից գրում են. — Մի ֆրանսիացի ճանապարհորդ, որ նոր էր վերադարձել Հաբէշտանից, պատմում է, որ ինքն երեք անգամ երկարատև խոսակցութիւն է ունեցել Կովհանէս կայսեր հետ: Թագաւորը լաւ տեղեակ էր Սուդանի գործերին և շատ հետաքրքրվում էր Եգիպտոսով և եգիպտական հարցով: Դա պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ գոյք ուղարկելու գէնէրալ Գորդոնին ազատելու համար: Երեք օրում նա կարող է 50,000—60,000 զօրք հանգէս բերել, որով թէկ լաւ գնահատված չեն լինել, բայց քաջութեամբ ամեն զովտանութիւնից բարձր են: Թագաւորը լաւ էր, որ իւր արքունիք գալիս է անդլիսական գետաբայց ոչ սորա աստիճանի և ոչ յանձնարարութեան մասին տեղեկութիւն չունէր: Այս հանդամանքի տոթիւ թաղմից թագաւորը կրկնում էր, որ ինքը յանկանում է ղլնաւորապէս, որ իւր իրաւունքները Մատաահի վերայ ճանաչվին, առաջ քան ինքը օգնութիւն կը տար Անգլիացիներին և որ այս միտքը նա արդէն յայտնած է շատ գերմանացի և ֆրանսիացի ճանապարհորդներին, որոնք վերջին ժամանակ կրտադաշտական ձեռնապարտիւր սեղանում է, որ Անգլիան միմամբ օգուտներ ձեռք բերել կարող էր, եթ ծովափայ Գիւտար Զովհանէս թագաւորի վերաբերութեամբ ժլատ չը գտնվի:

— «Neue Freie Presse»-ին գրում են, որ Բ. Գուտեն ընդունել է առաջարկութիւնը գեապաւորողով մասին Լճոցօնից հեռադրում են, որ Բ. Գուտը իւր մասնակցութեան գեապաւորողով մէջ գրել է պայմաններ, որոնք վերաբերում են նրա բարձրագոյն իշխանութեան պահպանման Եգիպտոսի վերայ: Մի և նոյն ժամանակ Լճոցօնից գրում են, որ արդէն համաձայնու-

տելից, բայց ծեծն էր ղլնից անպակաս էր: Կրտապաւորութեան ուսուցիչը երկուային մի յիշարի տեղ էր գնում, թէպէտ և այդ ժամանակ Շիւլլերը իրանիւրան ապէս կարող էր սաղմաները և մարդարեւ թիւնները: Բայց առաւել յաւաքալիս թիւնն ցոյց տուեց Շիւլլերը բարձր գաւառաններում, որ կարող էին Ուլկիտ, Վերդիլիտ և Զորացի: Այդ ժամանակ Շիւլլերը իրանից ոտանաւորներ էլ էր գրում, բայց այդ ամեն, թէ քովանդակութեամբ և թէ ձեռով, երկուայական բաներ էին:

Հոգեւոր դըրըքը հէնչ նոր էր աւաղաւել Ֆրեդերիկոսը, երբ Կարդ-Լեզ-նի իշխանը, տեսնելով նրա հօր, Գաւառի, հատուկութեան երկրագործութեան մէջ, իւր պաղտի մէջ նրան մի բնակարան հնորհեց և իւր պարտեզները նրան յանձնեց:

Այս բանը եղաւ 1770 թուականին: Նոյն տարւոյ աշնանը Ֆրեդերիկոս Շիւլլերը մտաւ հոգեւոր դըրըքի ստատուականական բաժինը:

Լատինացի հեղինակների գաղափարը, որ զպրքում ընդունուած էր, Շիւլլերը ազատ կերպով թարգմանում էր այդ ժամանակ: Նոյնպէս և նոր Կապալանի յոյն բնագիրը: Լատինական բանաստեղծութեանց հետ էլ նա բաւական լաւ ծանօթացաւ: Չուրքը (noyerk) միայն վատ էր:

(Կը չարտանկվի).

ՀԱՅԿԱՆԻՆԻ

Թիւն կայացել է տասնիկ և եղիպտական զօրքերի համագործողութեան մասին Սուղանում և վերին Նիլոսի մարզ վերականգնելու վերաբերութեամբ: Նման աշխատանքները կը շարունակուին, այսպէս թէ աշխատանքները կը շարունակուին, որ նրա զօրքերը գտնուին անգլիական հրամանատարութեան ներքոյ: Բայց այս արդէն առաջին անգամ չէ, որովհետեւ զօրքերը գտնուում էին արեւմտեան-հարաւեան վերին Նիլոսի հրամանատարութեան ներքոյ:

— Շանխայից եկած լուրերը 16-ից մայիսի ցոյց են տալիս, որ նախընթաց դաշնագրութեան կապով լի-իւտեզ-Չանցի և Ֆրանսիական ծովակալի մէջ շատ չըջանաւորում անհաճոյ տպաւորութիւն է գործել, և Չինաց կայսրը ստա-թիւն է 47 ինքնիւր, որոնց հնդկականները պահանջում են դատել նմանակի վրա-արքային: Այս ցոյցերի պատճառով լի-իւտեզ-Չանցը, ինչպէս ասում են, իւր կողմից խնդիր է ներկայացրել կայսրը որ իրան թոյլ տրուի վերադառնալ զէ-պի մասնաւոր կեանքը:

— Ընդգծում կարանաւորվել է և կտրել ուղարկվել, իբրեւ կատարելի լրտեսութեան մէջ ուսուցանողական հրէայ խառնակ բարբառներ, որ իւր ընտանիքով ճանապարհորդում է Հնդկաստանում:

— Մովսէսի Գիւնիսի քանակութիւն-քը Հարէյստանի թագաւորի հետ, վերջինի մասնակցութեան մասին Անգլիաց-ուց արշաւանքի մէջ Սուղանում, պակ-վել են յաջողութեամբ:

— Համաձայնութիւնը Ֆրանսիայի և Անգլիայի մէջ եղիպտական խնդրում կայացել է: Աննամը ընդունել է Ֆրան-սիայի խնամակարութիւնը: Ֆրանսիացիք կը բռնեն Հուէի միջնաբերդը և այլ կէ-տերն, որ կարեւոր կը համարեն: Աննա-մի յարաբերութիւնքը կը վարէ Ֆրան-սիայի ներկայացուցիչը Աննամի արքու-նիքում, Ֆրանսիական պաշտօնատարնե-րը կը կառավարեն սուրճահողերը, հե-ռագիրները, երկրագործները և մարդը Ան-նամի, Տանկիի և Կոնկոնիայի, որոնց կը կազմեն մարզային դաշնակցութիւն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ամսոյ 30-ի գիշերը ժամը մէկին հըր-գեհ երեկոյս իշխան Մուրադապու կա-տաւարանի, Ներսիսեան հին և նոր ու-սումնարանների մէջ տեղում ինչպէս ասում են, հրդեհը սկսել է կարաւիք ծախողների խանութներից մէկում: Սա-տիկ հրահրային հողը անհապաւն արա-կակի առաջն առնելը, որ տարածվե-ցաւ Մուրադապու բոլոր կառավարումն արտեղից անցաւ արեւմտեան կողմում եղող նեղ փողոցն ու մերձակայ աներն էլ արեւը վառուր մոտաւորապէս կարե-լի է հաշուել 7—800,000 ուղղի:

«Արօյեթ» լրագրի հաղորդումն, որ բոլոր Շամախու և չրջակայ գաւառնե-րումը առաջակներ են երեւում: Մուրադապու այդ առաջակները այ-ցելում են երկրորդու պահապանների երեք խումբը Սախիւրի և Կարաու իջե-ւանների մօտ և պահանջում են բնեռ-ների բանակները, բայց չ'ստանալով ցանկացածները, վերադարձն են պահա-պաններին և հետանում: Տարախոյ չը կայ, որ նոցա նպատակն եղած է երկա-թուղ գնացքը խորակել և յափշտա-կել:

«Նոօթատ» լրագիրը հաղորդում է, որ այս տարի պէտք է կտրվեն լինի մե-տաքը բնական ձևով ներկերու համար: Թիւրքի և Գեղիմանը արագացել են, որ

մետաքի գոյնը կախված է չորամի-որդի կերած կերակրից և ստա յատկա-թիւնից: Արթի անեւով կերակրված չե-րամի մետաքը գեղեցիկ կարմիր գոյն է ստանում, հազարով կերակրված չե-րամը տալիս է կանաչ գոյն: Կարմիր մետաքս իսկ եղինձով կերակրվածը տա-լիս է նարնջագոյն մետաքս: Այս գիւտի օգուտը շատ պարզ է և մեծ դարկ կա-րող է առկա Կովկասի մետաքսագործու-թեան, ուստի և Կովկասի գլխավոր կա-ռավարիչ իշխան Գոնիպոլով-Վոյսակովը մտադիր է փորձել անել տալու այս մասին, և ի գէպ յաջողութեան, պէտք է նպատակ բնական ներկ տալու մետաք-սին երկրի մետաքսագործութեան մէջ:

29 մայիսի գիշերը զողը մոնելով պը-րիկազի արևիկը, փորձ է փորձել, ծա-կելու պատն, որ բաժանում է արևիկը մասանից, ուր պահում են բացի դը-րամից և թանգաղին իրեղէնք քանի հա-րիւր հազարի արծաղութեամբ, որոնք զրաւ են դրած պրիկազում: Միայն փոր-ձը չէ կարողանում զողը վերջացնել և մտանքը մտած է ապահով: Միւս օր առաւօտը նկատվում է այս և պրիկազի վարչութիւնը կարևոր նշանակութեամբ ներք ձևուք է ստանում:

ԱՄԳՈՒՅՑ՝ Գ. Հայր գրում է. — Գեղ-րեւելի հասարակութեան յայտնի (?) պ. Գ. Շ...-ը, որ մի պատուելի (?) մարդ է, ասում են, չը գիտեմ, ինչ ինչ անձնա-կան յարաբերութեանց մէջ լինելով, «Նոր-Գարի» խմբագիր պ. Սպարդար Սպարդարեանի հետ, Բագուայ մէջ ուր որ նստում է զանազան անասնոք ածա-կաններ է տալիս նորան: Միմէս արմէ մի հասարակական գործիչի այդպէս վե-րաբերել, մեզ ինչ փոյթ, որ առաջինը երկրորդի հետ վաճառականական «Տա-լի»-ներ են ունեցել: Մենք մեր կող-մից բարեկամական խորհուրդ կը տանք պ. Գ. Շ...-ը, աշխատել տարուայ վատ մա-մանակ վարձակաւ չ'արտադրել ուսում-նաբանից— տա մամուլաւ բանի է աշ-խատել վերայ, թէ չէ նորան շատ տու-րիներ է հարկաւոր, որ իւր պահապա-կածների հետ կարողանայ ուրք նեակել, Գ. Սպարդարեանը իմ կախողական ընտրութեան պատգամաւոր չէ գնացած Շամախայ թեմից, որ նորան էլ վատա-բանեն: Պ. Գ. Շ... պատգամաւոր լինե-լը թան չի, պահիր չի, ամեն մար-դու էլ բան չի:

Մ արդ ու կ ո ի լ ւ կ ա ո լ ի հ ե ո և վ ե թ ի յ յ ա զ թ ա ն ա կ ը — Գետաշին գիւղում մէկ կատա սովորութիւն է անում ամեն գիշեր աշ-ցելիլ տեղական նշանաւոր բնականիցնե-րից մէկի տունը: Ե ամեն անգամին մի քանի աման փշեղուց յետոյ վերադա-նում էր նոյն տեղից, որտեղից որ մըտ-նում էր:

Վերջին անգամներն, այն է ներկայ թուականի մարտ ամսի գիշերներից մե-կում, յուսահատուած ամուսնային, մը-տադրվում է արտադր գողին, որոյ հա-մար և ապաւում է որոշեալ ժամանակ թշնամու սովորական մուտքի մօտը, որ քիչ ժամանակից յայտնվում է կատուն և ներս մտնում, ուստիս որոնում և պատահմամբ մի քանի աման փշուր:

Տանուէրն, որ հասակաւոր մի մարդ է, յարձակվում է կատուի վերայ բռնե-լու: Նորատակով, իսկ քիչ կատուն զու-լը զարձակելով գէպի իւր վերայ յար-ձակվող ամուսնային երեք անգամի վե-րքի տալիս ձեռքերին և աջ ձեռքին, որ ամուսնային տալիսում է իւր օրդիքը օղտութեան կանչել, աղաղակելով, «Օգ-նեցք, կատուն ինձ կերում»: Որդիքը զայն են տեսնում, իրենց հօրը վե-

րաւոր գրութեան մէջ: Վերջերս գիտ ես մնում են անբաժնի:

«ՈՐՈՇ» լրագրի աստիճանը շատով հրատարակուել է մի նոր կանոնադ-րութիւն եկեղեցական-ժողովական զարդ-ների համար: Յայտնի է, որ մի քանի տարի առաջ չիշեալ զարդներից հազար իշխանութեան ձեռքից առնուելով, եւ-թարկուեցան զերեկոսներին և ուսում-նաբանական խորհուրդներին: Բայց ա-րժամ ուղում են դարձեալ չիշեալ զար-դներից թողնել հազար իշխանութեան անդրձական իշխանութեան տակ: Գըզ-րացիները պիտի ունենան ժողովարդը ընա-րուած հարաբարձութիւն (ինչպէս որ մեր, հայոց զարդներիցն է): Գերեկաօրը ի-րաւունք պիտի ունենայ միմիայն նայել, հակել այդ զարդների վերայ, բայց մի-ջամուկ նրանց ներքին կարգադրութեանց մէջ, իրաւունք չ'ունի:

Յիշեալ կանոնադրութեան ծրագիրն արդէն ընդունել են ազգային լուսաւ-րութեան և ներքին գործոց նախարար-ներն:

Հէնց որ նոր կանոնադրութիւնը հա-տատուեցաւ, այնուհետեւ զարդների ինքնական աղբիւրների համար կը սկսե-ն մտածել, այսինքն, եթէ որ եկեղեցիե-րից և ժողովաններից եկած փողերն բաւարար չ'ենան զարդների պահ-պանութեան համար, յայն գէպ պա-կաստողը աղբուրի գանձարանից և հոգ-իշխանութեան յատկացեալ գումարներից պիտի հոգայտի:

Բայց յայդման, մտադրութիւն կա-տարեւելի բոլոր զարդների կրօնապա-րիս յարգանքաւ ուսմիկ սահմանել, որ ցարդ չը կար:

Հաղորդելով այս լուրը՝ չենք կարող չը յայտնել մեր ի սրտ, համակրութիւ-նը և ցանկութիւնը որ առաջ չիշեալ կա-նոնադրութիւնը հաստատուած տեսնու-ել: Երազական և ամբիթիկական տարիները աճողին գումարներ են մտնում իրանց եկեղեցական— ծիսական զարդների վե-րայ և ամեն կերպ աշխատում են կրօնա-կան զարդաներից ինչոպիսի պահել և արժանանել մասաղ սկսեցի պատում: Այդ է պատճառը, որ չիշեալ զարդների ժողովարդանք, մասնաւոր անգլիացիք ու ամբիթիկացիք, այնքան կրօնասէր են և ընդ նմին, այնքան բարեպաշտիք ու քաղաքակրթիք:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սոֆիօլի նաճանգի իրավիչ քաղա-քի «Մեծ սպիտակ ձիւ» հիւրանոցում ճանապարհորդներին ցոյց են տալիս մի սենեակ, որ մեծ համար ունի, այդ է «Պիկիկիկի սենեակը»: Զարդ Գիկիկան իւր երկրորդական ժամանակ լոն-դոնի «Morning Chronicle» լրագրի աշ-խատակիցն էր: Մի հետաքրքրական գա-տաստանական գործի ժամանակ, որ Սոֆիօլիկն էր, «Suffolk Chronicle»-ի խմբագրութիւնը ինչորից Գիկիկան աշ-խատակից լինել իրան բոլոր գումար ժա-մանակ Գիկիկանը գնաց իրավիչ և հա-նելով այս քաղաքը վարձեց «Մեծ սպի-տակ ձիւ» հիւրանոցում ամենից լա-սենեակը: Բայց երբ գործի հետաքրքրու-թեան պատճառով բազմաթիւ այցելու-ներ չըջակալից խնդրեցան քաղաքը, հիւրանոցի տէրն, որ մի կողմի և շա-հաւէր մարդ էր, լրագրի վաճառողին, ինչպէս նա անուանում էր Գիկիկան, տեղափոխեց մի փոքրիկ սենեակ ախա-ւի վրին, իսկ նորա վարձած լա-սե-նեակը տուեց լա-վարձով մի հարստի, որ եկած էր չըջակալից: Գիկիկանը թէ-հիւրանոցի տէրը պ. Բրուկի այս վար-մունքից շատ վերապահեցաւ, բայց այդ մասին ոչ մի նկատողութիւն չ'արաւ:

Բայց իրա տեսն «Պիկիկիկի» ժողովարանի (կրօն) «Մեծ սպիտակ ձիւ» հիւրա-նոց երկուքի էին գրականութեան ասպա-րիզում: Այս գրքում «հնարանակի» եր-գիծարանութեամբ և անասելի ճշդու-թեամբ նկարագրած էին և հիւրանոցն, որ զեւ էր Գիկիկանը և նրան արժան տեսնակը ախտի գլխին և թէ կապիտ պանտօկապիտն և նորա վատ գինին ու անաւածի գինին, որ նա գջրում էր այ-ցելուներից: Չը նայելով իւր թանկա-մոտութեան «Մեծ սպիտակ ձիւ» պան-տօկի տէրը փորձով հասկացաւ. մասնա-կից մի Միսար Բրուկի բազմի էր, որ զը-րանից յետ նա երկար չ'ապրեցաւ, այն-պէս որ նրա ցան էլ երկարատեւ չ'էր, բայց և այնպէս նա իւր վերջին օրերում հենց միայն հայտնում էր «անիծեալ Գիկիկան», որ մի վատ սենեակի պա-տճաւով այնքան ցաւ էր պատճառել: Գիկիկանի ժառանգ յետ, նրա պանդոկն անցաւ ուրիշների ձեռքն և նոր տէրերը շատով համոզեցան, որ երեւելի եղի-ծաւան Գիկիկանը ոչ միայն փառ չ'պա-տճաւեց հիւրանոցին, այլ ընդհակառակն մեծ օգուտ տուեց: Հարկաւոր արկա-ծախանքի ճանապարհորդներ, մասնաւոր ամբիթիկացիք, ամեն տարի գալիս են ի-պովիչ տեսնելու «Մեծ սպիտակ ձիւ» պանդոկին և Գիկիկանի սենեակին, որ ա-մեն բան պահպանելու է իւր նախկին գրութեան մէջ:

Ֆրանսիայի հիւանդանոցն զեպարտու-մանցում, Ֆրանսիայում Լանդիսիլի մօտ, բնակում է նախկին հրապարակի գինուոր Ժոզէֆ Մորոն, որ վերջին ֆը-րանս-պոստական պատերազմի ժամա-նակ ամենամանր վերջը ստացաւ և էլ ի տուղձացաւ: 1871 թուականին յունվա-րի 3-ին Բագուի մօտ, ուստի կողմը որ աջ կողմից վերելից եկաւ, զլից նը-րա բոլոր երեսը՝ աչքերը, քիթն և վե-րին ծնօքը պոկած են և ներքին ծնօքը ներս ձգած: Նրան թողին պատերազ-մի զաշտում, ուրանում կարծիքով, բայց կէս ժամից յետ նա ինքը սաք եկաւ և որովհետեւ գիտ ես ձախ աչքը տեսնում էր փոքր ինչ, ամեն քայլում վար ընդ-նելով և ծնկան վերայ չըջեցը հասաւ մինչև Լիվիլի: Միւս օրը մի գնդապե-տի կարգադրութեամբ նրան տարան Արքայի հիւանդանոցն, որտեղից նա դուրս եկաւ հոկտեմբերի 4-ին: Այս լինը ամուսնում մէջ վերջերս կատարեալեւ չը բուժեցան: Մորոնի տեղաւորեցին փարիզի Vol de Grace հիւրանոցում, որ նա մնաց մինչև 1872 թ. մարտի 26-ը: Այստեղ նա հոգաւորութեան և զիանա-կան շատ վիճարանութեանց առաւելայ զարձաւ: Վերջապէս նրան աղբիւրն ար-ձակեցին, իբրեւ զատարեալապա առող-ջացած: Այս կատարեալ առողջութիւնը նրա մէջն է, որ նրա համար չինեցին որ հետեւ տակուն և երես Որովհետեւ ուսմիք զլից էր նրա երեսի բոլոր փա-փուկ մասերն և շատ տեղերում ոսկը-ներն էլ կատարել, նրա դուրսը մեռածի զլիկ նման էր երկու գրեթէ դարտակ խառնեւ աչքերի փոխարէն, մի փո-քրիկ տեղ և բայց բերան: Նախկին երե-տի այս մնացորդների վերայ դրած է մեղրամիւր գինով, որ լրացնում է և ե-րեսի պակաս մասերը:

Ատմաների բժիշկ Գիկիկանը չինեց արհեստական քիմի, որ սորա վերայ ստարցիւլի վերին ծնօքն ատամներից, Գիկիկանը լաւ ամբարցում է և նրա աչքե-րը ծածկված են: Հիւանդը չնուս է արհեստական քիմի ծակերով, աչքերի ներսի անկիւններում թողած են երկու փոքրիկ ձեղքեր օդի համար, քիմի նը-րին մար ծածկած է զղղղած քաթա-նով և ստանալով ճշգրտութեան գոր-ծարարութիւնը կատարեալապա ապահոված է: Մորոն աղաւ չնուս է, աւանց զը-

ժուարակեան ուսում է, կարողանում է ծանել և կարծր կերակուր, խառն է աշխատ պարզ ինչպէս վաղ, աւելի զար-մանալին այն է, որ կարողանում է որ-րինդ ածել: Նա այժմ բոլորովին առող-ջ է, սիրով պատմում է իւր տանջանքնե-րի պատմութիւնը և ամեն կայրերինման ցոյց է տալիս մեծ հնազանդութիւն իւր բաղդին: Նրա բաղդին ու չօշափ-մունքը շատ զարգացած են: Հասակը աչքերում են նրան, իսկ կատակարու-թիւնը պատուաւոր լիցիւնի չըջանաւոր տուել է նրան և թոշակն աւելացրել:

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՆՍԵԱՆՑ.
Հրատարակիչ Հ. ԷՆՅԱՆՑԵԱՆՑ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան» խ ո թ հ ու ռ - ղ Է խմբագրար խնդրում է ին-կերութեան ՅԱՐԳԵԼԻ ԱՆԿԱՍՏԵ-ՐԻՅ Հնօրհ տեղի ժողովուրդը Արժ-րուել թատրոնական դահլիճում պայտը յունիսի 3-ին առաւօտ-եան 11 ժամին, ընկերութեան 1883 թուի ՀԱՅԻՆԵՐԻ տեսնելու հա-մար:

Մամուլի տակից դուրս եկաւ

«ԿԸՈՒԹ—ԿԸՈՒԹ»
Պ.ՕՐԴԱՎԱՄԱՆ ԱՐԱՐՈՒՄԱՆՈՎ:
Հրատարակութիւն Ն. Սիմե-նեանցի.

ԳԻՆՆ Է 25 ԿՕՊ.

Պահեստը գտնուում է Երե-ւանում, Ն. Սիմեանցի գը-րախոսութեամբ:

ՄԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Այս ամառ ՏՓԻՒՄԻՅ ԳՈՒՐՈՒ կա-մենում է զատեր ունենալ ԲՆ-ՏԱՆԻՔԻ ՄԷՋ: Գանձն է տա-նում պատրաստելու երեխայից հայ ու ս ու մ ն ա բ ա ն ն ե թ ի թ լ ո Ր գ ա ո ս տ ո ն ի ջ համար: Հարցնել Ներսիսեան զարմանում է կամ «Մեղուի» խմբագրատանը:

Զ. Գ Ի Բ Ի Ր Ե Ա Ն Ց Ի

«Կովկասեան Գրականատեսից» հրա-տարակութեամբ լոյս տեսաւ:

Յ. ՆԱԶԱՐԱՆՑԻ ԳՈՐԻՆԱՅ

«ԲՆՏԻՐ ՀԱՏԱՐԱՆՆԵՐ»

անունով աշխատարկութեան Երկ-ր ո ղ մասն

«Բանաստեղծութիւններ»

Գինն է 1 ա. 25 կ.: Գումարով տնտեսներին 1 ա.: Գրքը բազմա-ցած է 476 մեծադիր երեւից: Նոյն տեղում ծախվում է մի և նոյն գրքի առաջին մասն— Արձաի մի և նոյն գնով: Գրքը բազմացած է 470 մեծադիր երեւից: